

ČASOVNA IZPOVEDNOST PLASTOVITOSTI STAROSLOVANSKEGA GROBIŠČA SEDLO NA BLEJSKEM GRADU

ANDREJ PLETERSKI

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Ljubljana

Uvod

O življenju staroslovanskih prednikov na Slovenskem lahko trenutno največ izvemo iz grobišč, ki so jih zapustili. Vendar je pot od izkopanin do razlage polna ovir. Prva zapreka je preohlapna časovna razčlenitev in opredelitev najdenega. Kako jo premagati, ko pa so predmeti tvarne kulture alpskih Slovanov določljivi komaj na sto do dvesto let natančno? Samo z njimi si torej ne da pomagati. Doslej smo se namreč spraševali le, kaj nam o grobišču povedo predmeti. Stvari pa se je treba lotiti tudi z druge strani. Zato je bilo postavljeno obratno vprašanje, kaj nam o predmetih pove grobišče. Vsako je namreč nastalo po določenih zakonitostih časa, zemljišča in običajev, katerih posledica je njegova navpična in vodoravna plastovitost ali pa njun splet. Časovni red grobov je določljiv s plastovitostjo grobišča, ki so jo povzročili različni časi pokopov, pri reševanju družbenih vprašanj pa je v pomoč plastovitost, ki je posledica različnega družbenega položaja pokojnikov. Prvo imenujmo časovna plastovitost, drugo pa družbena plastovitost. V nadaljnjem bo beseda le o prvi.

Časovna plastovitost se pojavlja v dveh oblikah, kot vodoravna in kot navpična plastovitost. Prvo imajo tista grobišča, kjer so skupine mlajših grobov pokopane poleg skupin starejših grobov. Drugo pa grobišča z grobovi, ko, ali mlajši ležijo vrh starejših, ali mlajši uničujejo starejše. Bistvena razlika med obema oblikama časovne plastovitosti je v tem, da je treba pri ugotavljanju prve poznati značilne oblike predmetov, ki so v grobovih, pri določanju druge pa ne, saj je plastovitost razvidna že iz medsebojne lege posameznih grobov. Navpična plastovitost pokaže redosled posameznih grobov, ne da bi poznali predmete v njih, celo če predmetov sploh ni. Prehod od redosleda grobov na redosled predmetov je preprost. Predmet iz starejšega groba je starejši od predmeta iz mlajšega groba.

Poznavanje značilnih oblik predmetov tvarne kulture alpskih Slovanov je nezadostno. Zato si je pri reševanju vprašanja časovne razčlenitve teh predmetov najlaže pomagati z navpično plastovitostjo grobišča. Za poizkusni primer je bilo izbrano staroslovansko grobišče Sedlo na Blejskem gradu.¹ — Na vrhu hriba, kjer leži, je bilo le malo ravnega prostora. Zato so pokopnike pokopavali večjidel na istem mestu. Zaradi tega številni grobovi ležijo eni vrh drugih, v mnogih primerih pa so mlajši grobovi v celoti ali delno uničili starejše. Grobišče ima torej izrazito navpično plastovitost. Izkopanih je bilo 173 grobov s številnimi in raznovrstnimi najdbami. Velikost in navpična plastovitost grobišča sta nakazovala možnost rešitve vprašanja časovne razčlenitve izkopanin.

Preverjanje najdiščnih podatkov

Ker so bila izkopavanja staroslovanskega grobišča Sedlo na Blejskem gradu zaščitna, terenska dokumentacija ni popolna in natančna. Zato je bilo najprej treba njene pomanjkljivosti ugotoviti in jih izločiti, kjer je bilo mogoče. To je bilo storjeno s tremi sklopi podatkov:

a) načrt grobišča. — Najdišče je bilo izkopano in objavljeno v dveh delih, zato je bilo treba najprej sestaviti iz dveh delnih njegov skupen načrt. Oba delna se med seboj močno razlikujeta v merilu, sta brez skupnih merskih točk in zlasti mlajši je močno poenostavljen. Na taki osnovi sestavljen celotni načrt grobišča ima pomen le zaradi preglednosti, v vseh podrobnostih se je bilo treba vračati k podatkom, ki jih dajeta objavi najdišča.

b) navpična plastovitost posameznih grobov. — Načrta grobišča sta nenatančna, pri opisih posameznih grobov ponekod ni podatkov o njihovi medsebojni legi. Podobe, ki jih kažeta načrta, se ponekod ujemajo z grobnimi opisi, ponekod pa ne. V drugem primeru je bila dana prednost opisom. Le kadar opisi navpične plastovitosti manjkajo, smo se naslonili na načrta. Močno nejasni primeri so bili izpuščeni. — Grob 85 leži na načrtu grobišča precej zahodneje od groba 86,² na fotografiji pa sta grobova vzporedna.³ Grob 85 je narisana na načrtu preveč zahodno in v resnici ni ležal nad nogami okostja v grobu 90, zato je grob 2 lahko poškodoval njegov spodnji del. — Tudi lega okostja v grobu 96 ni jasna. Po risbi na načrtu grobišča,⁴ kjer leži ob njegovi glavi in levem ramenu desna noga okostja v grobu 76, je mogoče sklepati, da leži en grob nad drugim, saj bi sicer mlajši poškodoval starejšega. Po grobnem opisu sicer ležita oba v isti globini.⁵ vendar je treba upoštevati, da na tem mestu (severozahodni del grobišča) površina pada⁶ in so zato lobanje pokopane razmeroma globlje kot stopala. Tako je mogoče, da kljub isti globini od ruše, zaradi nagnjenosti zemljišča sega grob 76 nad grob 96. S tem seveda ni pojasnjeno, koliko je grob 96 starejši od groba 76.

c) posamezne grobne celote predmetov. — Ob številnih prekopihi starejših okostij so hkrati z njihovimi kostmi prišli v mlajše grobove tudi nekateri starejši predmeti. Zato je bilo treba preverjati grobne celote, ali resnično vsi predmeti pripadajo temu in ne kakemu drugemu grobu. Predmeti, ki so tako slučajno prišli v grob, so bili, kolikor je le bilo mogoče, izločeni iz grobnih celot. Izdajala jih je predvsem njihova neobičajna lega v grobu. Prav tako smo skušali

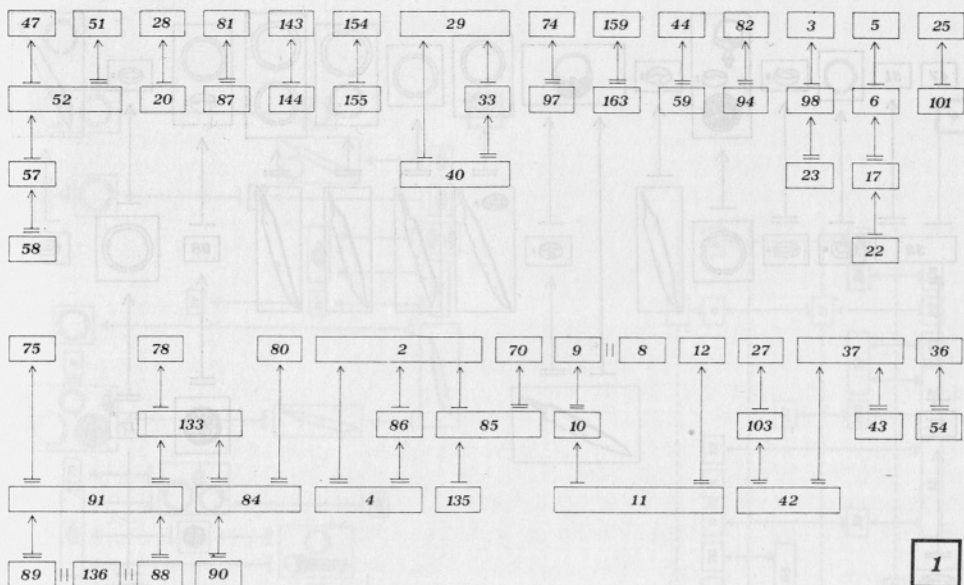
ugotoviti, ali nekatera okostja, ki so označena kot samostojni grobovi, vendarle niso bila pokopana v skupni grob, zaradi česar lahko imamo predmete, ki so bili ob njih za eno grobno celoto. — Tako sta grobova 60 in 19 v katalogu sicer ločena, verjetno pa je, da gre za dvojni grob odraslega z otrokom. Po opisu 0,85 m dolg otrok leži na nogah starejšega okostja,⁷ kar na grobišču ni neobičajno. Nejasnost povzroča le risba na načrtu grobišča, kjer je isto okostje dolgo 1,7 m. Po risbi ne bi mogli sklepati na dvojni grob, vendar gre, glede na napake v risbi drugih grobov, verjeti opisu. — V dvojnem⁸ grobu 88, 89 leži lobanja, ki je označena kot grob 136. Na prvi pogled se zdi, da pripada starejšemu grobu 136, ki ga je uničil mlajši grob 88, 89. Lobanjo iz starejšega groba so položili v mlajši grob. Vendar pa grobni opis ne omenja⁹ ostankov kakih drugih kosti, ki so se ohranili v ostalih podobnih primerih na grobišču. Zato se zdi verjetneje, da je bila lobanja položena v grob kot pridatek, kot na primer lobanje v grobu 38.¹⁰ — Zelo zanimivo je vprašanje groba 102, ki ga je uničil grob 26.¹¹ V tem drugem sta bila najdena tudi odlomek noža in vilita okrogla okrasna zaponka z upodobitvijo božjega jagnjeta, prvi pri glavi, druga na notranji strani desne stegenice. V nobenem drugem grobu na grobišču nista ležala nož ali zaponka na takem mestu. Zato je najverjetneje, da sta v grob prišla z zasutjem. Zlasti za nož je to skoraj nedvomno, saj je le delno ohranjen in leži celo nekoliko nad okostjem. Seveda ni nujno, da oba izvirata iz starejšega groba 102, je pa to zelo verjetno, ker ležita oba grobova na robu grobišča nekoliko stran od drugih grobov, iz katerih bi sicer predmeta lahko bila izkopana.

Potek dela

Ko je bil risarsko omogočen pregled nad celoto, je bilo treba ugotoviti, ali obstoji poleg očitne navpične tudi vodoravna oblika časovne plastovitosti grobov. Pri vrisovanju posameznih vrst in oblik predmetov v načrt grobišča¹² se je pokazalo, da se vse pojavljajo skoraj po celotnem grobišču. Pokopališni prostor torej ni bistveno spreminjal svojega začetnega obsega.

Za nadaljnje razčlenjevanje je ostala le navpična plastovitost grobov. Grobišče se deli v številne plastovite skupine grobov. Narejena je bila njihova shema (slika 1).¹³ V nobeni skupini niso bili pokopani več kot štirje grobovi zaporedoma.

Nato smo številke grobov zamenjali z risbami¹⁴ grobnih celot predmetov (slika 2). Takoj se je pokazalo časovno zaporedje nekaterih predmetov. Noži so ležali pod obsenčniki z enojno ali večkratno odebelitvijo na koncih (grob 59 starejši od 44, 163 od 159, 97 od 74, 10 in 11 od 9 in 12, 94 od 82), pod polmesečastim emajliranim uhanom (grob 40 starejši od 29), pod ploščatim prstanom z razširjenima koncema v čelnem delu (grob 155 starejši od 154), pod in nad obsenčnikom z zanko in kaveljčkom na koncih (grob 88 starejši od 91, 90 mlajši od 84). Obsenčniki z odebelitvijo na koncih so ležali nad pločevinasto okrasno zaponko (grob 3 mlajši od 23), nad pločevinastim prstanom spetim z zakovico (grob 6 mlajši od 22), nad obsenčnikom s kaveljčkom in S — zanko na koncih (grob 36 mlajši od 54) ter pod belobrdskim uhanom (grob 144 starejši od 143). Sklenjen prstan polkrožnega prereza je ležal pod prstanom z dvojno odebelitvijo

na koncih (grob 87 starejši od 81), pod nožem in obsenčnikom z ravno odrezanima koncema (grob 101 starejši od 25). Pod enakim obsenčnikom je ležal tudi nesklenjen prstan polkrožnega prereza (grob 28 mlajši od 20). Nad obsenčnikom s kaveljčkom in S – zanko na koncih pa je ležal tudi prstan z enojno odebelitvijo na koncih (grob 4 starejši od 2).

Naslednji korak je bilo ugotavljanje istočanosti ali zaporednosti plastovitih skupin grobov. Sedaj so lahko priskočili na pomoč predmeti. Pri tem je bilo za izhodišče načelo, da so bili enaki predmeti v uporabi približno v enakem času. Delo je torej potekalo kot polaganje domin; posamezna obdobja so bila domine, predmeti pa pike na njih. Tako se je oblikovala dokončna podoba plastovitosti (sliki 3, 4). Vse grobove je bilo mogoče razvrstiti v štiri plasti.¹⁵

V vsaki so se pokazale nekatere zanjo značilne oblike predmetov. Na primer v prvem najstarejšem obdobju pločevinasti prstani z zakovico in obsenčniki z zanko in kaveljčkom, v naslednjem drugem obsenčniki s kaveljčkom in S – zanko ter obsenčniki z ravno odrezanima koncema, v tretjem obsenčniki z enojno odebelitvijo na koncih in v najmlajšem četrtem obsenčniki z večkratno odebelitvijo na koncih. Tako sta bili izdelani dve gledišči za časovno določanje vseh grobov, tipološko in plastovito. Z njuno pomočjo so bili ovrednoteni vsi grobovi na grobišču. Pri njihovem razvrščanju v eno od številnih časovnih skupin je imela povsod prednost opredelitev glede na plastovitost. Ta je omogočila opredeliti celo nekatere grobove brez pridatkov, ki so jih določali zgoraj ali spodaj ležeči grobovi s pridatki.

Ugotovitev, ki je bila dobljena s pomočjo plastovitosti, da se grobišče deli na štiri časovno zaporedne plasti grobov, smo skušali preveriti s primerjalno

preglednico predmetov po grobovih (slika 5),¹⁶ ki naj bi s svojo urejenostjo oziroma neurejenostjo potrdila ali ovrgla dosedanje ugotovitve.

Primerjalna preglednica jasno kaže štiri skupine predmetov. Vsaka ima težišče v svoji plasti grobov, ki je bila določena s pomočjo navpične plastovitosti. Vidno je postopno prehajanje ene skupine v drugo, saj stare oblike še trajajo, ko se že pojavljajo nove. To kaže na neprekinjen razvoj. Zato se tudi spodnje meje predmetnih skupin ne ujemajo z mejami plasti grobov, saj novo obdobje ni prineslo le novih oblik, ampak je vsaj nekaj časa še ohranjalo stare. Taka preglednica s štirimi skupinami predmetov potrjuje upravičenost delitve grobišča v štiri plasti. Delno prekrivanje predmetnih skupin pa dokazuje njegov enovit razvoj.

Govoriti o značilnih predmetih posameznih skupin je še vprašljivo. Lahko jih le poskušamo naštet, če upoštevamo predmete, ki se največkrat pojavljajo v grobovih: v prvi skupini nož s hrbtom, ki se v konici lomi k ostrini, pločevinast prstan, spet z zakovico in okrašen z vodoravnimi žlebiči, obsenčnik iz tanke žice z zanko in kaveljčkom na koncih; v drugi skupini obsenčnik s kaveljčkom in S – zanko na koncih ter obsenčnik z ravno odrezanima koncema; v tretji skupini nož, pri katerem se v konici stikata rezilo in hrbet bliže hrbtu, obsenčnik z enojno odelitvijo na koncih; v četrti skupini obsenčnik z večkratnimi odelitvami na koncih ter predmeti okrašeni z jamičastim emajlom. — Seveda je treba upoštevati, da se lahko predmet, ki je na grobišču Sedlo na Blejskem gradu značilen ali neznačilen za neko skupino, na kakem drugem staroslovenskem najdišču prikaže v povsem drugačni luči.

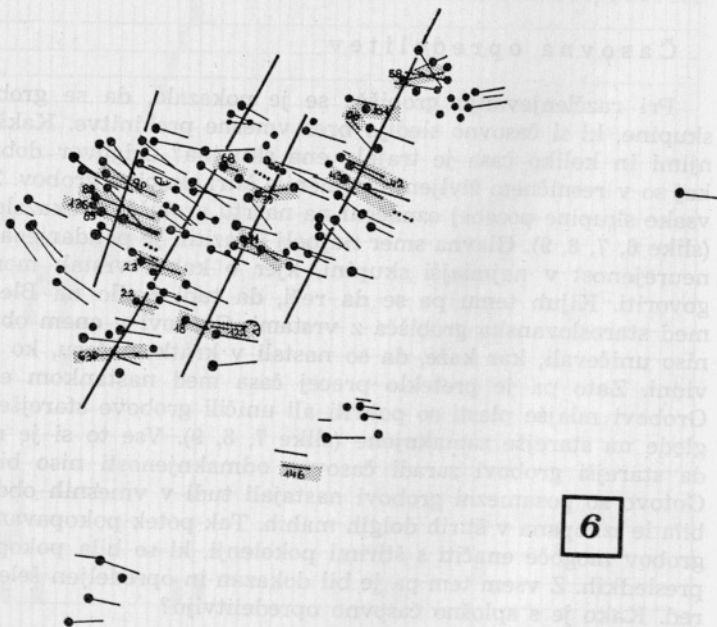
Časovna opredelitev

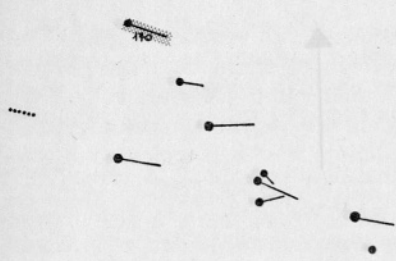
Pri razčlenjevanju grobišča se je pokazalo, da se grobovi delijo na štiri skupine, ki si časovno sledijo brez vmesne prekinitve. Kakšni razmaki so med njimi in koliko časa je trajala ena skupina? Odgovor dobimo, če ugotovimo, kaj so v resničnem življenju pomenile štiri skupine grobov. Zato so bili grobovi vsake skupine posebej označeni na načrtu grobišča. Pokazale so se vrste grobov (slike 6, 7, 8, 9). Glavna smer najbolj izrazitih je poudarjena s črto. Vidna pa je neurejenost v najmlajši skupini, kjer o kakih vrstah morda niti ni mogoče govoriti. Kljub temu pa se da reči, da tudi Sedlo na Blejskem gradu spada med staroslovska grobišča z vrstami. Grobovi v enem obdobju se med seboj niso uničevali, kar kaže, da so nastali v kratkem času, ko so bili še vsi dobro vidni. Zato pa je preteklo precej časa med nastankom ene in druge plasti. Grobovi mlajše plasti so pokrili ali uničili grobove starejše. Tudi vrste so bile glede na starejše zamaknjene (slike 7, 8, 9). Vse to si je moč razložiti s tem, da starejši grobovi zaradi časovne odmaknjenosti niso bili več dobro vidni. Gotovo so posamezni grobovi nastajali tudi v vmesnih obdobjih, a glavčina je bila le izkopana v štirih dolgih mahih. Tak potek pokopavanja kaže, da je plasti grobov mogoče enačiti s štirimi pokolenji, ki so bila pokopana v enakomernih presledkih. Z vsem tem pa je bil dokazan in opredeljen šele medsebojni časovni red. Kako je s splošno časovno opredelitvijo?

V primeru obravnavanega grobišča je seveda najpomembnejši čas njegovega začetka in konca. Vsaj približno oporišče dajeta dva časovno ožje opredeljiva

PRVA SKUPINA

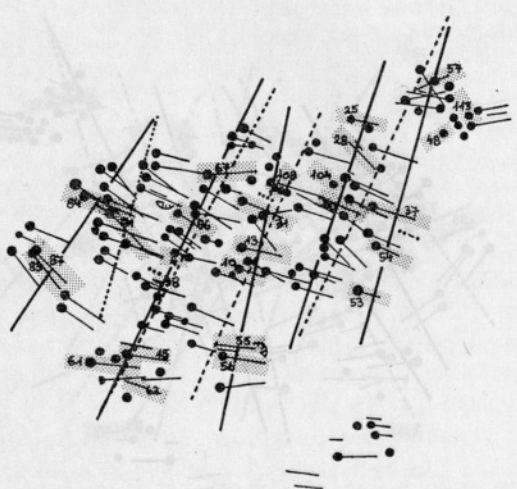
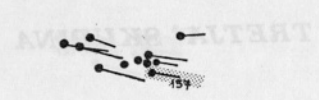
— vrsta grobov

DRUGA SKUPINA

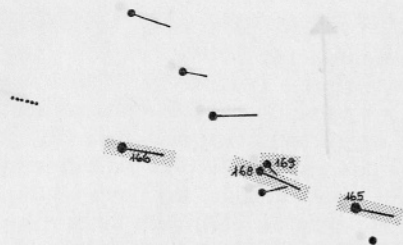
- vrsta grobov
- starejša vrsta grobov

8

7

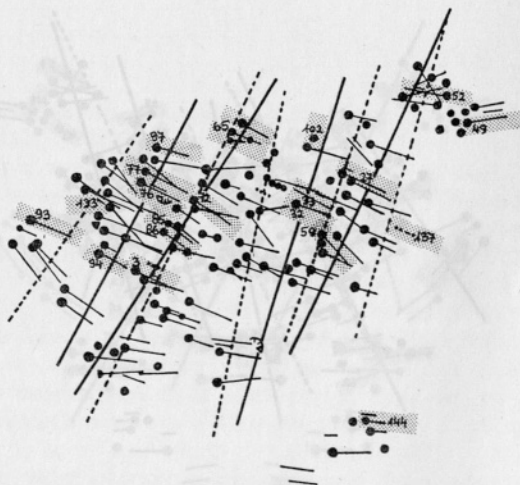

PRVA SKUPINA

TRETJA SKUPINA

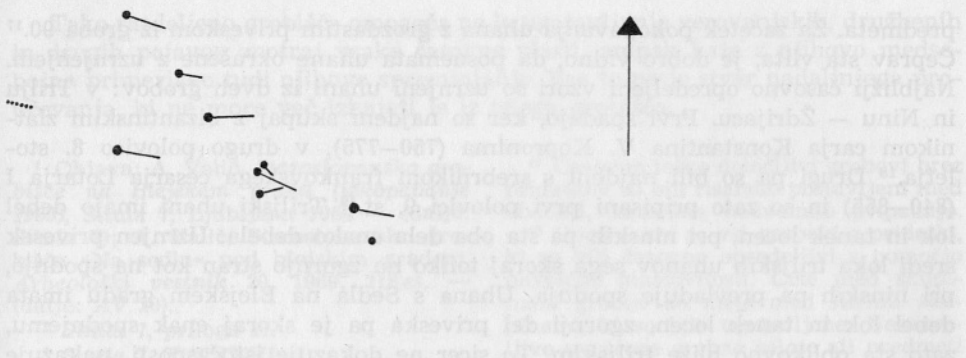
—— vrsta grobov

----- starejša vrsta grobov

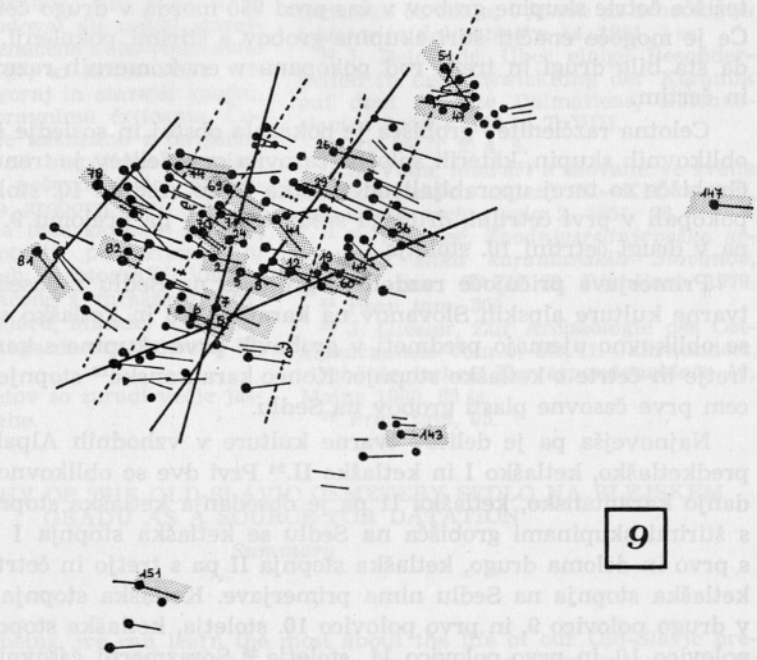
7

8

ČETRTA SKUPINA

- vrsta grobov
- starejša vrsta grobov

predmeta. Za začetek pokopavanja uhana z grozdastim priveskom iz groba 90.¹⁷ Čeprav sta vlita, je dobro vidno, da posnemata uhanе okrašene z uzrnjenjem. Najbližji časovno opredeljeni vzori so uzrnjeni uhani iz dveh grobov: v Trilju in Ninu – Ždrijacu. Prvi spadajo, ker so najdeni skupaj z bizantinskim zlatnikom carja Konstantina V. Kopronima (750–775), v drugo polovico 8. stoletja.¹⁸ Drugi pa so bili najdeni s srebrnikom frankovskega cesarja Lotarja I (840–855) in so zato pripisani prvi polovici 9. st.¹⁹ Triljski uhani imajo debel lok in tanek locen, pri ninskih pa sta oba dela enako debela. Uzrnjen privesek sredi loka triljskih uhanov sega skoraj toliko na zgornjo stran kot na spodnjo, pri ninskih pa prevladuje spodnja. Uhana s Sedla na Blejskem gradu imata debel lok in tanek locen, zgornji del priveska pa je skoraj enak spodnjemu, zato sta oblikovno bližje triljskim. To sicer ne dokazuje istočasnosti, nakazuje pa verjetnost, da uhanov s Sedla ni treba postavljati predaleč v 9. stoletje. Morda ni daleč od resnice misel, da so bili zakopani v njegovem začetku.

Najmlajše predmete vsebuje otroški grob 143 iz najvišje časovne plasti. V njem sta bila najdena dva srebrna belobrdska uhana,²⁰ ki sta na grobišču edina predmeta te kulture. Očitno so hkrati z njenim pojavom prenehali zadnji pokopi na Sedlu. Začetek belobrdske kulture pa je postavljen v čas po letu 950.²¹ – Predmeti iz groba 143 v primerjalni preglednici (slika 5) nimajo povezave z drugimi grobnimi najdbami na Sedlu. To kaže, da pripadajo že naslednji peti plasti, ki pa se na grobišču ni več utegnila razviti. Starši otroka v grobu 143, ki bi ji pripadali, torej niso več pokopani na Sedlu. Zato je mogoče postaviti težišče četrte skupine grobov v čas pred 950 morda v drugo četrtino 10. stoletja. Če je mogoče enačiti štiri skupine grobov s štirimi pokolenji, lahko sklepamo, da sta bila drugi in tretji rod pokopana v enakomernih razmakih med prvim in črtim.

Celotna razčlenitev grobišča je pokazala obstoj in sosledje štirih časovnih in oblikovnih skupin, katerih splošna časovna opredelitev je trenutno še približna. Grobišče so torej uporabljali od začetka 9. do sredine 10. stoletja. Prvi rod so pokopali v prvi četrtini, drugega sredi, tretjega na prelomu 9. stoletja, četrtega pa v drugi četrtini 10. stoletja.

Primerjava pričujoče razdelitve grobišča na Sedlu z dosedanjo razdelitvijo tvarne kulture alpskih Slovanov na karantansko in ketlaško stopnjo²² kaže, da se oblikovno ujemajo predmeti v grobovih prve skupine s karantansko, druge, tretje in četrte s ketlaško stopnjo. Konec karantanske²³ stopnje se ujema s koncem prve časovne plasti grobov na Sedlu.

Najnovejša pa je delitev tvarne kulture v vzhodnih Alpah na tri stopnje, predketlaško, ketlaško I in ketlaško II.²⁴ Prvi dve se oblikovno ujemata z dosedanjo karantansko, ketlaška II pa je dosedanja ketlaška stopnja. V primerjavi s štirimi skupinami grobišča na Sedlu se ketlaška stopnja I oblikovno ujema s prvo in deloma drugo, ketlaška stopnja II pa s tretjo in četrto skupino. Predketlaška stopnja na Sedlu nima primerjave. Ketlaška stopnja I je postavljena v drugo polovico 9. in prvo polovico 10. stoletja, ketlaška stopnja II pa v drugo polovico 10. in prvo polovico 11. stoletja.²⁵ Sorazmerni časovni red je torej nesporen, nejasna pa je splošna časovna opredelitev.

Tako razdeljeno grobišče omogoča ne le ugotavljanje verovanskih, družbenih in drugih pojavov znotraj vsake časovne plasti, ampak kaže z njihovo medsebojno primerjavo tudi njihovo spreminjanje. Vse to pa je stvar nadaljnega proučevanja, ki ne more več izhajati le iz enega grobišča.

¹ Objava: A. Valič, *Staroslovansko grobišče na Blejskem gradu (izkopavanje 1960)*, Situla 7, Ljubljana 1964 — (dalje: *Situla 7*); A. Valič, *Staroslovansko grobišče »Na sedlu« pod blejskim gradom*, *Arheološki vestnik* 20, 1969, 218 ss. — (dalje: AV 20).

² *Situla 7*, priloga II.

³ *Situla 7*, T. XXXVI: 1.

⁴ *Situla 7*, priloga II.

⁵ *Situla 7*, 27 in 32.

⁶ *Situla 7*, 10.

⁷ *Situla 7*, 24.

⁸ *Situla 7*, 8.

⁹ *Situla 7*, 30.

¹⁰ *Situla 7*, 20.

¹¹ *Situla 7*, 18.

¹² Za uporabo in uspešen izsledok te metode glej: T. Knific, Horizontalna stratigrafija grobišča Bled-Pristava II, *Situla 14/15*, Ljubljana 1974, 315 ss.

¹³ Lega dveh grobov, pri katerih je mlajši grob poškodovan ali uničil starejšega, je risarsko označena z eno vodoravno črtico. Lega grobov, ki ležita eden vrh drugega, mlajši zgoraj in starejši spodaj, pa z dvema vodoravnima črticama. Časovno zaporedje je nakazano z navpično puščico, ki kaže od starejšega k mlajšemu grobu. Dve poševni črtici pa povezujeta istočasna grobova. Pri delu so bile upoštevane le tiste skupine grobov, ki se jih da potrditi po primerjanju grobnih opisov, risb in fotografij. Verjetne rešitve so označene z vprašajem. Primerjaj: M. de Bouard, *Manuel d'archéologie médiévale*, Regards sur l'histoire 23, Paris 1975, 234 s.

¹⁴ Risbe predmetov so zaradi večje jasnosti poenostavljene.

¹⁵ Časovno težko določljivi grobovi brez pridatkov so bili risarsko postavljeni med obdobji, katerima nedvomno pripadajo.

¹⁶ Upoštevani so vsi grobovi s pridatki, ki so bili časovno opredeljivi s pomočjo navpične plastovitosti. Črte med skupinami grobov so meje med štirimi skupinami, ki so bile ugotovljene. Nezaneseljivo uvrščene grobne celote ali predmeti so označeni z vprašajem. Take grobne celote so bile obravnavane že prej, od predmetov pa so dvomljivi: prstan iz groba 137 (*Situla 7*, 32 in T. XX: 8), za katerega ni jasno, ali ima navadna presežna konca, ali pa je tudi spet z zakovico kot drugi prstan istega pokojnika. Nekoliko poškodovani prstan v grobu 89 (*Situla 7*, T. XVIII: 8) bi lahko spadal tudi k neskljenjenim prstanom. Grob 53 bi zaradi debeline obsenčnikov (*Situla 7*, T. XII: 5, 6) lahko nastal tudi pozneje.

¹⁷ *Situla 7*, T. XIX: 1, 4.

¹⁸ L. Karaman, Zlatni nalaz na Trilju nedaleko od Sinja, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 44, 1921, 3 ss.

¹⁹ J. Beloševič, Über einige Besonderheiten in der Entwicklung der Keramik auf dem Gebiete Dalmatiens, *Balcanoslavica* 3, 1974, 180 in T. VIII.

²⁰ AV 20, T. 2: 4, 5.

²¹ Z. Váňa, Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X.—XII. století, *Slovenská archeologia* 2, 1954, 78.

²² P. Korošec, *Zgodnjesrednjeveška arheološka slika karantanskih Slovanov*, Delo 1. razr. SAZU 22, Ljubljana 1979.

²³ *Prav tam*, 305.

²⁴ J. Giesler, Zur Archäologie des Ostalpenraumes vom 8. bis 11. Jahrhundert, *Archäologisches Korrespondenzblatt* 10, Mainz 1980, 85 ss.

²⁵ *Prav tam*, 95.

STRATIGRAPHY OF THE OLD-SLAVIC CEMETERY SEDLO NA BLEJSKEM GRADU AS A SOURCE FOR DATATION

Summary

Preface

For the time being, we can learn the most about the life of our Old-Slavic predecessors in Slovenia from their burial grounds; but the way from excavations to explanations is full of obstacles. The first obstacle is one of too broad a chronology.

The material culture of the Alpine Slavs can be categorized with an accuracy of only one or two hundred years. The finds alone are thus rather useless for chronological determination of the cemetery, although, up till now, they have been the only source. This question should be examined from another point of view, and posed in reverse: what can the cemetery tell us about the finds? Each cemetery developed according to specific laws of time, place and custom, and this produces its vertical and horizontal stratigraphy. The chronological order of graves can be determined by means of stratigraphy of burial position, which is a natural consequence of the sequence of burial. A stratigraphy which results from different social positions of the deceased can contribute the answers to many social questions. This is social stratigraphy, while the former situation is called chronological stratigraphy. Here we will deal only with the chronological stratigraphy.

Chronological stratigraphy occurs in two forms; as horizontal and as vertical stratigraphy. Horizontal stratigraphy is found in cemeteries where groups of younger graves are placed beside groups of older graves. Vertical stratigraphy is significant when younger graves lie above older ones, or even destroy them. The basic difference between the two is that when determining horizontal stratigraphy, the characteristic objects in the grave must be used, while this is not necessary in cases of vertical stratigraphy, because chronology is evident from the relative position of individual graves. Vertical stratigraphy shows the relationship of individual graves even if we are not familiar with the material culture, and, more over, if there are no grave goods at all. The transition from the chronological order of graves to the chronological order of objects is simple. The object from the older grave is older than the object from the younger grave.

The characteristic forms of objects of the material culture of the Alpine Slavs are insufficiently known. In this case, the best solution for the problem of chronology is vertical stratigraphy. The Old-Slavic cemetery Sedlo na Blejskem gradu was chosen as a test-case.¹ At the top of the hill where it is situated, there is only a little plain ground. For this reason, the dead had to be buried mostly in the same place, and a number of graves lie above the others. In many cases younger graves completely or partially destroyed the older ones. Consequently, this cemetery has a very distinctive vertical stratigraphy. 173 graves with numerous and various objects were found. The size and vertical stratigraphy of the cemetery suggest the possibility that it could be used to solve the problem of the chronology of the finds.

Methods

First, we had to determine if, beside the clear vertical stratigraphy of the graves, there was any horizontal stratigraphy. While drawing the types and shapes of objects into the plan of the cemetery,¹² it became evident that distribution was uniform throughout the cemetery, which means that over time the burial place essentially did not change its initial position.

Thus, only the vertical stratigraphy remained for further analysis. The cemetery is divided into several stratigraphical groups of graves. Their plans were made (fig. 1),¹³ and we found that there were never more than four graves buried successively in each group.

We then compared the numbers of the graves with the drawings¹⁴ of finds, and immediately the chronological order of some objects became evident.

The next step was to recognize simultaneity or continuance of the stratigraphical groups of graves. Now, the objects become helpful. Our starting point was the principle that equal objects were in use at approximately the same time. Our work went on as a game of dominoes; separate periods were dominoes, and objects were the spots on them. So, the final picture of the stratigraphy was formed (fig. 3, 4). All of the graves could be arranged into four strata.¹⁵

With a combinational table of occurrence of objects in individual graves (fig. 5),¹⁶ we tried to prove this statement that the cemetery can be divided into four chronologically successive periods. The table, with its order or disorder, should prove or disprove this model.

The combinational table clearly shows four groups of objects. Each of them has its center in the appropriate stratum of graves that has been determined by means of vertical stratigraphy. The gradual passing from one group to another is evident because older forms are still extant when the new ones appear. This points to an uninterrupted development, and this is why the lower boundaries for object groups disagree with those for grave strata: New times did not only bring new forms, but at least for some time preserved the old ones as well. This combinational table with four groups of objects justifies our division of the cemetery into four chronological groups. The partial overlapping of object groups demonstrates the continuous development.

It is still questionable to talk about the characteristic objects of individual groups. We can only try to enumerate them, taking into consideration the objects which most frequently appear in graves: In the first group — knives with a ridge, which at the point turns to the blade; rings made of sheet-metal, fastened with a rivet and ornamented with horizontal grooves; forehead ringlets made of fine wire ending with a sling on one side and with a little hook on the other: In the second — forehead ringlets ending with a small hook and an S-shaped sling and earrings with blunt endings: In the third — knives, where the ridge and the blade meet nearer to the ridge; forehead ringlets with a single thickened ending: In the fourth — forehead ringlets with two-or-more-fold thickened endings and different objects decorated with pit-enamel.

Chronology

When analysing the cemetery, it became evident that the graves can be divided into four groups which chronologically follow one another without interruption, and the question arose as to what were the durations of the separate groups, and what, if any, were the intervals between them. To answer this question, we must find out what these four groups represent in reality. Toward that purpose, the graves of separate groups were specifically marked on the plan of the cemetery, and rows of graves appeared (fig. 6, 7, 8, 9). The main directions of the most prominent rows are marked with a line. The disorder of the youngest group is also evident, and here we can scarcely speak about rows. In spite of this, Sedlo na Blejskem gradu can be regarded as an Old-Slavic cemetery with rows of graves. The graves of one period did not come in contact with one another, which means that they were dug in a short period of time when burial mounds could still be distinctly seen. But between two successive strata we must reckon with a longer lapse of time, because younger graves overlap or destroy older ones, and regarding the older rows, younger rows were displaced (fig. 7, 8, 9). The most probable explanation is that the older graves were not noticed after a longer period of time. Some graves were, of course, dug in the intermediate time, but the majority belong to the four longer periods. This pattern of burial suggests that the four strata could be compared with four generations, buried in regular intervals. Still, this determines only relative chronology. What about the absolute chronology?

In the case of this cemetery, the most important dates are the beginning and end of the burials. An approximate footing is given by two chronologically distinct objects. For the beginning of the burials is determined by the cast earrings with pendent clusters, decorated in imitated granulation, and found in grave No. 90.¹⁷ The closed examples with good chronology are the granulated earrings originally from two graves, one in Trilj, the other in Nin — Ždrijac. Since they were found together with a Byzantine gold coin of Constantine V. Copronimus (750—775), the earrings from Trilj belong to the second half of the 8th century.¹⁸ The Nin — Ždrijac earrings were found with a silver coin of the Frankish Emperor Lothar I. (840—855) and thus belong to the first half of the 9th century.¹⁹ The earrings from Sedlo na Blejskem gradu are typologically similar to the Trilj specimens. Although this does not prove their simultaneity, we must suggest the probability that the Sedlo earrings should be placed not too far into the 9th century, and, in fact they were probably buried at the beginning of the 9th century.

The youngest objects come from a child's grave, No. 143, in the upmost chronological stratum. There, two earrings of the Bijelo Brdo — type were found,²⁰ and they are the only representatives of that culture in our cemetery. Obviously, their appearance coincides with the last burials at Sedlo. The beginning of the Bijelo Brdo culture is set soon after 950.²¹ As is evident from the combinational table (fig. 5), the objects in grave No. 143 can not be compared with other finds from Sedlo. This clearly points to the fact that they belong to the next — fifth — stratum, which did not have time to develop. The parents of this child from grave No. 143 would have belonged to this stratum, but are not buried at Sedlo. This enables us to place the centre of the fourth group in the period before 950. perhaps to the second quarter of the 10th century. When we assure the four groups of graves correspond with four generations, we can resolve that the second and third generations were buried in regular intervals between the first and the fourth ones.

The graveyard was in use from the beginning of the 9th cent. until the middle of the 10th cent. The first generation was buried in the first quarter of the 9th cent., the second in the middle of the 9th cent., the third at the break of the 9th and 10th cent., and the fourth in the second quarter of the 10th cent.

The comparison of the present division of the Sedlo cemetery with the up-to-now valid division of the material culture of the Alpine Slavs into the Carantanian and Köttlach stage,²² shows that the objects from the first group correspond with the Carantanian, and the objects from the second, third and fourth groups with the Köttlach stage. The end of the Carantanian²³ stage corresponds with the end of the first chronological strata at Sedlo.

In the Eastern Alps, the latest division of the material culture distinguishes three groups: Preköttlach, Köttlach I and Köttlach II.²⁴ The first two correspond with the previous Carantanian stage, while Köttlach II is the previous Köttlach. If we compare this with the four groups at Sedlo, Köttlach I corresponds with the first and partly with the second group, and Köttlach II with the third and the fourth groups. Preköttlach material is not present at Sedlo. Köttlach I is put to the second half of the 9th and the first half of the 10th cent., Köttlach II to the second half of the 10th and the first half of the 11th cent.²⁵ The relative chronology is thus indisputable, and only the absolute chronology is still not clear.

This division of the cemetery enabled us not only to comprehend certain religious, social and other phenomena within a particular chronological stratum, but also — by comparing different strata — to realize their evolution. But this should be the subject of further investigations, which of course can not have only one cemetery as its basis.